

ДЕРИВАТОЛОШКА ПИТАЊА ИЗ УГЛА СЕМАНТИКЕ

(*Оледи из српске дериватологије*, Рајна Драгићевић, Андрићград – Вишеград:
Андрићев институт, 2024, 330 стр.)

На Међународном београдском сајму књига, у оквиру промоције издања Андрићевог института, у октобру 2024. године представљена је и нова монографија Рајне Драгићевић под насловом *Оледи из српске дериватологије*. Публикација се састоји из 18 већ објављених радова, који, међутим, до сада углавном нису били лако доступни српској лингвистичкој јавности, јер је 12 радова објављено у иностранству (Чешка, Словачка, Пољска, Русија, Белорусија, Северна Македонија), од тога четири на руском и овде се први пут објављују на српском језику. На самом почетку важно је нагласити да оно што све радове повезује у јединствену целину јесте то што сви припадају области творбене семантике, која, чини се, у српској дериватологији није још увек добила заслужено место и није у довољној мери теоријски описана и практично илустрована. Радови су у монографији распоређени од оних са најопштијом тематиком (нпр. теоријски приступ граматичким и творбеним категоријама) ка оним који обрађују специфичније теме (попут појединих суфикса). Такође, важно је нагласити се у овој књизи стање затечено у српском језику пореди са оним у осталим словенским језицима, чиме се добија веома широка слика.

Монографију отварају радови посвећени доприносима великих лингвиста М. Докулила и О. П. Јермакове развоју, између осталог, и дериватолошке мисли. На првом месту је чланак *Актуелност схватања Милоша Докулила о грамајичким катигоријама и грамајичком значењу* (19–32), у којем централно место заузима једно од фундаменталних лингвистичких, али и филозофских питања, а реч је о проблему *катигоризовања и катигорија*. Кроз рад су систематично представљена и критички описана схватања чувеног чешког лингвисте о граматичкој категорији, грамајичком значењу, као и о подврстама граматичке категорије, али и његови погледи на суштинске разлике између лексичког, творбеног и грамајичког значења. На другом месту налази се чланак *Дојринос О. П. Јермакове словенској дериватологији* (33–48), у којем се читаоци могу упознати са, рекли бисмо, недовољно познатим, а веома значајним радом руске лингвисткиње Јермакове у области творбе речи. У овом чланку Р. Драгићевић представља неке од радова које је Олга Јермакова излагала на конференцијама Комисије за словенску творбу речи, а који су, слободно можемо рећи, расадник идеја, нових, креативних погледа на творбу речи, као и иновативних термина из ове области. У радовима О. П. Јермакове покрећу се важна дериватолошка питања о којима код нас до сада није писано, попут оног да ли деривати архаизирају на исти начин као просте речи и може ли се уопште архаизирати дериват ако је његова мотивна реч део активног лексичког фонда (стр. 35), врстама везаних основа, односа конотације и мотивације, околионалним иронизмима, егзотичним околионализмима (измишљени називи за фантастичне ликове), метонимији као врсти универбизације и сл.

Из теоријског угла за развој српске дериватологије веома су значајни и радови који следе – *О неким њишањима њворбене мојивације* (49–59) и *Значењска сјрукјура деривата* (61–77). Први чланак посвећен је неким проблемима у одређивању творбене мотивације и правилном приступу структури и значењу деривата, односно важности одређивања места деривата у деривационим ланцу за исправну

живање *фошеницијалних речи*, али и, генерално, испитивање системности самих гнезда. У вези са системношћу у оквиру деривационих гнезда и регуларним механизмима творбе речи (на шта се у дериватолошким студијама ретко среће пажња) јесте и методички усмерен чланак *Неки теоријски и методички аспекти регуларних механизма творбе речи у настави српског као страног језика* (167–178). У овом чланку се истиче улога наставника српског као страног језика да ученицима омогуће да препознају значења речи које им нису познате када се употребе самостално, независно од текста, при чему главна стратегија јесте развијање ученичке способности да препознају аналогију – једну од најважнијих језичких законитости – која је изазвана регуларним процесима у језику (стр. 167). Поред тога, у овом раду се отвара важно а нерасветљено питање *творбеног минимума* у настави српског као страног и још једном указује на значај *Семантичко-деривационог речника* за осветљавање регуларних процеса у српској творби речи.

Наредни рад – *Деривација и асоцијативни речници српског и других словенских језика* (179–192) – бави се местом које деривати заузимају у лексичком фонду у односу на просте речи, односно питањем места твореница у *језику језичког сазнања*. У чланку се такође траже узроци слабе асоцијативне везе између просте речи и деривата на коју указују подаци из асоцијативних речника српског и других словенских језика. Сва покренута питања важна су и како би се открило на који начин памтимо деривате, односно како их складиштимо у менталном лексикону. На закључке описаног рада – о незнатној асоцијативној вези између мотивних и мотивисаних речи – надовезује се рад *Просте речи и њихови деривати у шекспиру у српском језику* (193–207), у којем се на новој грађи и новом методологијом проверавају изнете претпоставке. Корпус састављен од текстова који припадају публицистичком функционалном стилу показао је да се мотивне и мотивисане речи обично не појављују спонтано заједно у тексту, односно још једном је потврдио слабу асоцијативну везу између простих речи и твореница.

Једно од централних питања дериватологије данас, као и других лингвистичких дисциплина, јесте утицај енглеског језика, па је овом важном проблему посвећен рад *Сушарништво словенских деривата и англицизама у српској неологији* (209–230), при чему је супарништво из наслова анализирано на лексемама које припадају тематској групи боја, имајући у виду огроман број нових назива за боје које се са енглеског преводе на многе језике. Дводелна анкета спроведена међу студентском популацијом показала је, између осталог, да говорници српског језика, у овом случају млади, чешће користе механизме творбе речи него позајмљивање страних речи, барем када је посредни сфера назива за боје, која спада у једну од фундаменталних, па донекле охрабрује чињеница да лексичко језгро словенских језика остаје словенско, а да је страна лексика ипак још увек на периферији лексичког система. Такође у вези са бојама, али из друге, ортографске, перспективе јесте рад *Спојено и одвојено писање иридева (на примеру назива за боје)* (231–242). У њему је грађа из анкете спроведене за потребе претходно описаног чланка послужила за разматрање начина писања назива за боје и нијансе боја и изналагање функционалних правописних решења када је ова тематска група посредни.

О слици света у којем живимо и вредностима које у њему доминирају из угла нових речи (углавном околицизама) говори текст под насловом *Дојринос глобализације банализацији лексичког фонда српског језика* (243–259). Анализирајући лексеме које су се током годину дана (2017/2018) појавиле у српским медијима (нпр. *фејсбуковац, џајкар, кликич, инјернејлија, орбанизација, дновинарство, ирам-йоидан, сендвичар* итд.), Р. Драгићевић закључује, између осталог, да глобализација на српски језик има исти утицај као на остале словенске језике, а то је снижавање

језичке културе и свођење многих функционалних стилова на разговорни, као и да главна тенденција у мотивацији за настајање нових лексема јесте експресивизација, чији је главни циљ најчешће обезвређивање (пејоративизација) људи, идеја, појава и сл. (стр. 257). Утицајима глобализације на словенске језике, у првом реду српски, и експресивизацијом као тенденцијом у творби речи бави се и рад *Неке ѿмендџије у ѿворби речи у савременом српском језику* (261–275), с тим што је у овом истраживању пажња Р. Драгићевић усредсређена на експресивну употребу форманата *-саурус* и *-оиг* у савременом српском језику. Циљ овог рада није, међутим, била само анализа регистрованих образовања са датим формантима већ, пре свега, испитивање могућности предвиђања ширења појединих творбених модела који већ постоје у многим словенским језицима.

Иако је језик медија био предмет анализе и у појединим претходно описаним радовима, у чланку *Медиајѿекстѿ као извор за ѿроучавање нових ѿворбених и лексичко-семантичких ѿромена у савременом српском језику* (277–291) он заузима централно место, посебно колумне одређених дневних листова. У наведеном тексту, кроз истраживање вођено корпусом, анализирају се оканоализми настали од српског језичког материјала, али у потпуности као продукт савремених друштвених промена и глобалистичког језичког утицаја. Оно што ауторка у овом раду показује јесте да поред видљивог утицаја енглеског језика на српски и друге језике (који се огледа у великом броју англицизама), постоје и невидљиви, скривени утицаји, тачније преузимање тенденција и склоности ка језичким креацијама и језичким играма (стр. 289).

Теми која је последњих година у жижи интересовања шире јавности – родно сензитивном језику – посвећена су завршна два чланка монографије *Оледи из српске дериватологије: Умножавање мовираних фемининума на -(к)иња у савременом српском језику* (293–310) и *Лексика за именовање женских лица у речницима савременог српског језика* (311–316). У првом раду, након опсежног теоријског разматрања проблема феминизације српског језика, описа наменског корпуса креираног специјално за ово истраживање, објашњења термина *родолектѿ* и *родолектѿологија*, Р. Драгићевић анализира грађу екстраховану из наведеног корпуса и закључује, између осталог, да иако најпродуктивнији суфикс за грађење нових фемининатива јесте суфикс *-ка*, најучесталије именице овог типа јесу оне грађене формантом *-ица*. Због обима грађе, даља пажња ауторке усмерена је на образовања настала додавањем суфикса *-(к)иња*. У светлу питања како ће се наметнути фемининативи уклопити у лексички систем српског језика, ауторка у последњем раду књиге анализира око 2.000 назива за женска лица у *Речнику српског језика* и закључује да од 500 лексема које означавају жену као носиоца занимања чак око 85% има пејоративно значење, а пошто језик тежи аналогичности, јасно је да ни лексеме овог типа које се вештачки укључују у лексикон српског језика не могу бити неутралне, а посебно не позитивно маркиране.

Иако не можемо рећи да теме из области творбе речи нису актуелне у савременог српског лингвистици, морамо нагласити да су испитивања ове области из угла семантике још увек у заостатку за анализом формалне стране твореница. Осим тога, чини нам се да дериватолошка теорија у последње време стагнира, а да су у првом плану чисто дескриптивни радови засновани на конкретной грађи. У сваком појединачном раду књиге *Оледи из српске дериватологије* постигнута је оптимална равнотежа између теоријских поставки и минуциозне анализе изабране грађе. Читалац се из уводних делова радова окупљених у овој публикацији може упознати са рецентним истраживањима словенских дериватолога, бројним отвореним питањима инспиративним за даља проучавања, новим терминима и

појавама, док средишњи и завршни делови чланака доносе примере иновативних методолошких поступака и закључака важних за сагледавање тренутног стања и тенденција када је реч о твореницама, али и лексичком систему српског језика у целини.

Весна С. Николић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за српски језик са јужнословенским језицима
vesna.nikolic@fil.bg.ac.rs

UDC 811.163.41'373.611(049.32)
<https://orcid.org/000-0002-9194-1759>
Примљен: 10. априла 2025. године
Прихваћен: априла 2025. године

У КРУГОВИМА ПОЕЗИЈЕ И ПОЕТИЧКЕ МИСЛИ НОВИЦЕ ТАДИЋА

(Зборник радова *Поезија и поетичка мисао Новице Тадића* (ур. Светлана Шеатовић), Београд-Требиње: ИКУМ, Дучићеве вечери поезије, 2025, 373 стр.)

Зборник радова *Поезија и поетичка мисао Новице Тадића* у издању Института за књижевност и уметност у Београду и Дучићевих вечери поезије из Требиња објединио је истраживања представљена на истоименом научном скупу традиционално посвећеном савременој српској поезији, одржаном у Требињу од 5. до 7. априла 2024. године. Шеснаеста заједничка публикација подељена је у четири тематска блока, и садржи четрнаест радова. Научним огледима претходи „Уводна реч” уреднице Светлане Шеатовић, која је понудила надахнут и сажет увид у околности одржавања скупа (поводе и резултате), али и у текстове заступљене у зборнику. Посебно је скренута пажња на 2024. годину као педесетогодишњицу објављивања прве збирке Новице Тадића (*Присусића*, Београд: Просвета), те дат кратак преглед стваралачког опуса песника, уз наглашавање самосвојности и прекретничке улоге његове поетике у дијахронијском пресеку српске књижевности. Потом је концизно представљена и историја читања дела поменутог ствараоца, од поговора Р. Микића у изабраним *Песмама* (1988) које је објавила издавачка кућа *Pag* у оквиру едиције „Реч и мисао”, до близу десет овековних зборника и монографија. Увод је закључен навођењем аутора који су своје текстове приложили за рукопис монографије. На крају публикације налази се „Именски регистар” који је сачинила Тања Калајшић.

У оквиру првог тематског блока, који разматра општа поетичка питања Новице Тадића, а посебно песнички однос према религији, налазе се радови Горана Радоњића (БДЈЕЊЕ НОВИЦЕ ТАДИЋА: АСПЕКТИ ЕКСПЛИЦИТНЕ ПОЕТИКЕ), Светлане Шеатовић (ПОЕЗИЈА НОВИЦЕ ТАДИЋА У ОБНОВИ РЕЛИГИОЗНОСТИ У ПОСЛЕРАТНОЈ СРПСКОЈ ПОЕЗИЈИ), Милене Ж. Кулић (РЕЛИГИОЗНО У ПЕСНИЧКОЈ ОСТАВШТИНИ НОВИЦЕ ТАДИЋА) и Александре Пауновић (О